

Lengvári István

Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története¹

A kiegyezés utáni években, Trefort Ágost kultuszminisztersége alatt (1872–1888) az új egyetemek alapításának igénye Magyarországon hamar napirendre került. A budapesti és az 1872-től működő kolozsvári mellé felállítandó intézmények székhelyül leginkább olyan városok pályáztak, amelyekben jogakadémia már működött, így például Pozsony is. A presztízs mellett fontos szempont volt a települések által remélt gazdasági haszon, a városfejlődés elősegítése külső, állami intézményfejlesztés által. Pozsony erre irányuló törekvései már korábban nyilvánvalók voltak, így a város a középkori *Academia Istropolitana* jogán és az 1777-ben alapított nagyszombati királyi akadémia 1784-es áttelepítésével bátran pályázott a harmadik magyarországi egyetem székhelyére. Trefort 1878. augusztus 14-én a Pozsony megyei főispánnak írt levelében a várost nevezte meg az új egyetem székhelyül. Szeptember 2-án Pozsony törvényhatósága egy emlékiratban jelezte, hogy kész helyet adni az egyetemnek. Az önkormányzat által felajánlott épületeket a következő napokban a kormányzat küldöttsége is megtekintette, de a létrehozott bizottság jó egy éves munka után tulajdonképpen eredménytelenül fejezte be tevékenységét. Sokan annak tudták be a kezdeményezés kudarcát, hogy más városok (Debrecen, Kassa, Pécs, Szeged, Győr) is élénk lobbitevékenységbe kezdtek, de a valódi okot az anyagi források hiányában kereshetjük mind országos, mind helyi szinten. Ennek ellenére a nyolcvanas években időről-időre ismét előkerült a kérdés. A kilencvenes évek elején több várossal együtt Pozsony ismét az egyetemalapítástól várta gazdasági és kulturális fejlődését. 1893-ban, a közelgő millenniumra is hivatkozva, a város közgyűlése József főhercegről kívánta elnevezni az új intézményt. A miniszter válasza elutasító volt.²

1910–1911-ben lényeges változás történt: a kormányzat két egyetem felállításáról határozott, már csak az volt a kérdés, hogy hova. A jelentős anyagi áldozatokat vállaló Debrecen mellett Szeged, Kassa és Pozsony is szóba került. 1911 folyamán Zichy János kultuszminiszternek³ a pozsonyi tanácshoz november 4-én küldött leirata alapján – megfelelő feltételekkel – már-már elintézettnek tekintette az elhelyezést. A feltételek azonban jelentős anyagi áldozatot igényeltek a várostól:

„1. a felajánlandó összeg ne legyen egy millió és két millió telekvásárlásra, hanem három millió korona minden további megjelölés nélkül. Ezen összeg a törvény életbeléptetésekor volna az állampénztárba befizetendő; 2. szükséges, hogy Pozsony sz. kir. város felajánljon megfelelő telket füveskert céljaira; 3. jelentse ki a város, hogy amennyiben az egyetem új

1 A Pécsi Tudományegyetem 2012. szeptember 6-i jubileumi emlékülésén elhangzott, a nagyközönségnek szóló előadás írott változata. Jelen alkalommal csak a legfontosabb történések és folyamatok felidézésére vállalkozhattunk.

2 Az előzmények bemutatására máig alapvető: LUKINICH Imre (1933) műve, ez alapján idézzük fel az 1912 előtti történeteket.

3 Első VKM-minisztersége 1910–1913. Munkásságára lásd FELKAI 2000.

épületeit, az internátusokat stb. oly területen határozóná emelendőnek, amely a várossal bár szomszédos, de még megfelelően szabályozva nincs, a város késznek nyilatkozik ezen városrészt szabályozni, a szükséges utakat, csatornákat, vízvezetéseket, villamos ellátást haladéktalanul elkészíttetni; 4. Pozsony sz. kir. város tulajdonjogilag ajánlja fel a Ferencz József-gyermekkorházat s az egyetemi könyvtárnak szánt kultúrpalota-épületet. [Végül] felhívja a tanácsot annak hivatalos megállapítására, hogy a katonai kórház a hozzátartozó területtel, valamint az Eszterházy-tér mily feltételek mellett, illetőleg mily anyagi áldozatok árán volnának az egyetem céljaira megszerezhetőek?⁴

A város elfogadta a feltételeket, így gyakorlatilag véglegessé vált az egyetem elhelyezése Pozsonyban. 1911 végére elkészült a debreceni és pozsonyi egyetem alapításáról szóló törvénytervezet, melyet 1912-ben fogadtak el (1912. évi XXXVI. törvény).⁵ Kumlik Emil városi könyvtáros szorgalmazására a város már a törvény elfogadása előtt az *Erzsébet Tudományegyetem* nevet kérte az új intézménynek. A név használatát, melyben összefonódott Árpád-házi Szent Erzsébet és a magyar királyné kultusza, 1912 végén az uralkodó, Ferenc József is jóváhagyta.⁶

A rövid, néhány cikkből álló törvény első paragrafusa szól arról, hogy „*Debreczenben és Pozsonyban fokozatos fejlesztés mellett, tanszabadsággal felrubázott magyar királyi tudományegyetem állítatik fel.*”⁷ A többi rendelkezik a kórházak és szakszemélyzetük átvételéről, a költségvetésből juttatandó állami támogatásról, a szervezeti szabályzatok megalkotásáról, illetve az egyetemi tanárok és az egyéb dolgozók kinevezéséről.⁸ (1. kép)

Az igazi feladat az egyetem tárgyi és személyi feltételeinek megteremtése volt. Az alapítást megelőző időszakhoz képest a jelentések lehetnének tekintették a korábban felmerült helyszíneken az elhelyezést, különösképpen a klinikáknak a közkórház épületeiben való fejlesztését. Felmerült az egyetem egységeinek egy csoportban való elhelyezése is egy új városrész kialakítása révén, de ennek megvalósítása álom maradt.⁹ 1913 végére kialakult az az álláspont, hogy a jogakadémia épülete lesz az egyetem főépülete, az ott lévő könyvtárat

4 LUKINICH 1933. 33–34.

5 A törvényről, illetve indoklásáról lásd P. SZABÓ Béla forrásközlését (2011).

6 A névadás részleteiről lásd jelen kötetben POLYÁK Petra (2014) tanulmányát.

7 A törvényről, illetve indoklásáról lásd P. SZABÓ Béla forrásközlését (2011).

8 A törvény szövegét lásd: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7161> [2014.03.02.]

9 A korabeli forrásokat idézi BENKE 2000. 62–65.

Kiadott 1912. évi július hó 13-án.

1912-ik évi ORSZÁGOS TÖRVÉNYTÁR.

1912. ÉVI

XXXVI. TÖRVÉNYCZIKK

a debreczeni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetem felállításáról.

(Beszámolt a 1912. évi július hó 7-én.)

Mi Első Ferencz József

Isten kegyelméből Ausztriá Országát, Csehország Királyát stb. és Magyarország Apostoli Királyát.

Kelvelt Magyarország és Magyarország Királyi és Képviselői Közös egyetemesi a következő törvényeket terjesztette a szentesítésre vigájt Felszámolt a 1912. évi július hó 7-én.)

1. §.

Debreczenben és Pozsonyban, fokozatos fejlesztés mellett, tanszabadsággal felrubázott magyar királyi tudományegyetem állítatik fel.

2. §.

E törvény életbe lépése után, a vallás- és köznevelési miniszter által meghatározott költségvetés, a pozsonyi állami kórház és anyanyelvi Debreczenben elhelyezett az egyetemi alapszám megjelölésével közzétett költségvetés állítását fel a Debreczenben és Pozsonyban az államnak ellátásának melletti felhívja, az utóbbi is, mint az állami egyetem arányosítását követően közzétett részes, a vallás- és köznevelési miniszter terjesztése szerint.

3. §.

Az új egyetemek felállításával és az előző tíz évben fenntartással járó költségvetésére az állami költségvetésben az 1912. évi költségvetés tíz éven át, évente kétszázötven forintot költve állományosság intézménye áll.

Az új költségvetés megteremtését azok az intézmények, továbbá azok az önkormányzatok, amelyek az új egyetemek felállítására Debreczenben és Pozsonyban városi költségvetésükkel, valamint egyéb, az új egyetemek céljaira előmozdított önkormányzati, vagy más anyagi támogatást nyújtottak, az 1913-iki költségvetésben előmozdított összeg, mint állományosság, terjesztése szerint.

4. §.

Az új egyetemek felállítását követő költségvetéséről a törvény a sz. kir. képviselői által megteremtendő költségvetésben az ezen intézmények felállítását követően.

Az 1912. évi költségvetés az új egyetemek felállítását követően a sz. kir. képviselői által megteremtendő költségvetésben az 1912. évi költségvetés költségvetésének megfelelően előmozdított az új egyetemek felállítását követően.

5. §.

A pozsonyi állami kórház orvosi és egyéb személyzetének meglévő állapotban tartásának, ügykezelésének melletti további szükséglet a legfelsőbb közigazgatási szerv által megjelölt számú feladatok teljesítésére.

6. §.

A debreczeni és a pozsonyi tudományegyetem szervezeti szabályzatát, tanulmányi és vizsgarendjét a megjelölt tudományegyetem felállítását követően a vallás- és köznevelési miniszter által megjelölt költségvetésben az 1912. évi költségvetés költségvetésének megfelelően előmozdított az új egyetemek felállítását követően.

Az első szervezeti körös felállítását követően a vallás- és köznevelési miniszter által megjelölt költségvetésben az 1912. évi költségvetés költségvetésének megfelelően előmozdított az új egyetemek felállítását követően.

7. §.

Az első szervezeti körös felállítását követően a vallás- és köznevelési miniszter által megjelölt költségvetésben az 1912. évi költségvetés költségvetésének megfelelően előmozdított az új egyetemek felállítását követően.

Az első szervezeti körös felállítását követően a vallás- és köznevelési miniszter által megjelölt költségvetésben az 1912. évi költségvetés költségvetésének megfelelően előmozdított az új egyetemek felállítását követően.

8. §.

E törvény végrehajtásával a vallás- és köznevelési, a belügyi és a pénzügyi miniszter közteli meg.

Mi a törvényeket a miniszter, a mi abban foglaltak, összesen és egyenként helyesnek, teljesnek és elfogadottnak találván, ezenal királyi hatalmunkal fogva helybenhagyjuk, megváltoztatjuk és szomszadjuk, s mind Magyarországon, mind más Híveink által megjelöltük.

Kelt Bud-istamben, ezerkilencszázötvenkétik évi július hó hetedik napján.

FERENCZ JOZSEF s. k.

(P. E.)

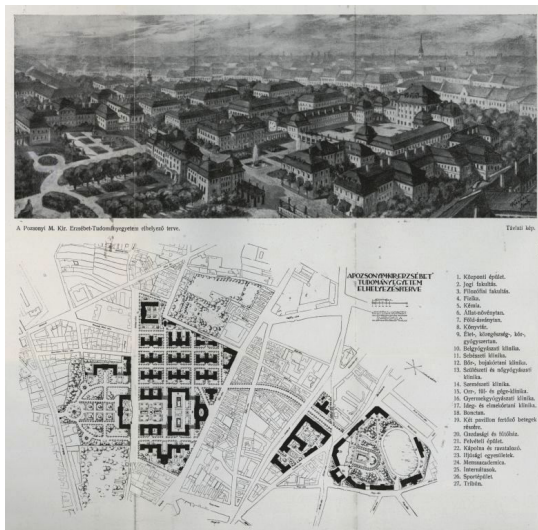
Lukács László s. k.

1. kép

1912. évi XXXVI. törvény

kiköltöztetik, termeit tantermekké alakítják át.¹⁰ 1914 első hónapjaiban megtörténtek a kinevezések is. Az orvostudomány professzorait az állami kórház vezetőjének (Velits Dezső), illetve a sebészeti (Bakay Lajos) és a belgyógyászati (Herzog Ferenc) osztály vezetőjének nevezte ki az uralkodó. 1914 augusztusában a jogi kar nyilvános rendes tanárainak kinevezése is megtörtént: így Polner Ödöné (közjog és politika), Kérészy Zoltáné (magyar és európai jogtörténet), Falcsik Dezsőé (polgári jog), Kováts Ferencé (közgazdaságtan és pénzügyi jog), Pázmány Zoltáné (római jog), Balásfalvi Kiss Alberté (magyar és osztrák magánjog), Balás Károlyé (közgazdaságtan és statisztika), Bozóky Gézáé (kereskedelmi és váltójog), Bochkor Mihályé (egyházjog), Ereky Istváné (közigazgatási és pénzügyi jog), Tuka Béláé (jogbölcselet és nemzetközi jog) és Degré Lajosé (büntető- és büntetőeljárás jog). Az 1914/15-ös tanév folyamán magántanári kinevezést kapott ifj. Vutkovich Sándor (alkotmányi és kormányzati politika), majd 1915 szeptemberében nyilvános rendes tanárnak nevezték ki Finkey Ferencet (büntetőjog) is. A kiépítendő bölcsészkart Kornis Gyula (filozófia) és Hodinka Antal (történelem) képviselte. Kumlik Emil lett az egyetemi könyvtár igazgatója.

Az első tanév 1914. október 3-án nyílt meg, épp a világháború kitörése után, így a nagyszabású ünnepeket mellőzték is. Az igazi probléma azonban az volt, hogy a háborús helyzet jelentős mértékben megnehezítette az intézmény fejlesztését. Az orvosi és a bölcsészettudományi kar kiépítése lassan haladt, azok csak 1918-tól fogadtak hallgatókat. (Ugyanekkor a debreceni egyetemen a bölcsészettudományi, jogi és református hittudományi karon is megindult az oktatás.¹¹) A tervezett természettudományi és a mezőgazdasági karokat¹² nem tudták felállítani, hiszen a megindítandó orvoskar számára sem voltak meg a működéshez elegendő feltételek. Az elhelyezés tekintetében két álláspont alakult ki a pozsonyi és a miniszteriális vezetés körében: egyik – a világháborús sebesültek ellátása miatt – egy rövidtávú, belvárosi, ideiglenes elhelyezés, a másik, távlati terv egy új városrész kialakítását helyezte kilátásba. Az utóbbira szép példa a kultuszminiszter, Jankovich Béla¹³ nevével jegyzett, Pozsony városához címzett előterjesztés, mely a meglévő és használatba vett épületeket felhasználva, egyes területek kisajátításával alakított volna ki össze-

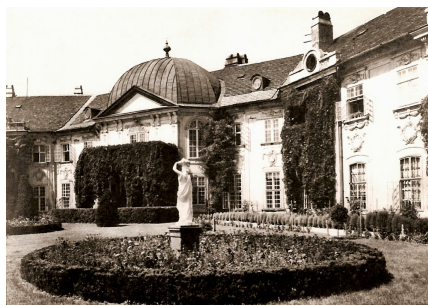
2. kép
A pozsonyi egyetem teljes kiépítésének terve

¹⁰ BENKE 2000. 65.

¹¹ MUDRÁK–KIRÁLY 2012. 57.

¹² Mennyiség-, Természettudományi és Mezőgazdasági Kar: PTE EL VIII. 1. a. ETE 1917/18. tanév V. rendes ülése 1918. jan. 23. 4. pont; 1917/18. tanév IV. rendes ülése 1918. aug. 29. III/4. pont

¹³ Munkásságára lásd FELKAI 2003.

3. kép
A pozsonyi Aspremont–Esterházy palota

Mihály orvoskari dékán kinevezésében, aki amellet, hogy kitűnő előadó és tanár volt, korábban a minisztérium szolgálatában állt Tóth Lajos főiskolai ügyosztályán.¹⁷ Vele együtt további egyetemi tanárok kapták meg kinevezésüket az egyetemre; köztük Heim Pál a gyermekgyógyászat, Entz Béla a kórbonctan és törvénytudományi orvostan, Reuter Camillo az ideggyógyászat és Mansfeld Béla a gyógyszer-tan professzora. (4. kép)

A háromkarú egyetem kis számú hallgatósága nem sokáig élvezhette az első közös tanévet. Az 1914-es indulás óta a háború hatásai közvetlenül is érzékelhetők voltak: az egyetem dolgozói és hallgatói közül többen behívót kaptak és hősi halált haltak. A klinikákon egyre több háborús sebesült ellátása és rehabilitációja folyt. A világháború egész Európát átformáló eseményei akkor érintették közvetlenül – bár nem váratlanul – az egyetemet, amikor a cseh csapatok 1919. január elsejével megszállták Pozsonyt.¹⁸ Az egyetem tanácsa korábban is tisztában volt az események várható fordulatával. Ezt jelzi, hogy már 1918 decemberében tárgyalt az „*egyetemi könyvtáranyag egy részének cseh-szlovák támadás esetén történő biztonságba helyezésétől*”, illetve az orvosi kar felszereléseinek megmentéséről.¹⁹ Több alkalommal tiltakoztak Pozsony várható Magyarországtól való elcsatolása ellen is.²⁰

Az új cseh-szlovák zsupán-kormánybiztos, Samuel Zoch 1919. január 6-án közölte, hogy az Erzsébet Tudományegyetemet cseh-szlovák állami tulajdonnak tekinti, de felkéri a tanári kart, hogy a tanévet változatlan formában fejezze be. Polner Ödön rektor a tulajdonváltást visszautasította, de a tanév folytatását elfogadta. Másnap

4. kép
A pozsonyi orvoskar személyzete 1918-ban

¹⁴ GOLL 1916. melléklet

¹⁵ Az elhelyezés kérdéseiről összefoglalóan ír LUKINICH 1933. 49–53.

¹⁶ KÉKES SZABÓ 1996. 253–254.

¹⁷ LENGVÁRI (kézirat)

¹⁸ A tágabb köztörténeti eseményeket itt nem említjük, a felvidéki eseményekhez lásd ORMOS 1984. 103–111.

¹⁹ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév IV. rendes tanácsulése, 1918. dec. 19. 8. pont

²⁰ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév II. rendes tanácsulése, 1918. nov. 13. 1. pont; III. rendes tanácsulése 1918. nov. 21. 4. pont; III. rendkívüli tanácsulése 1918. dec. 7. 2. pont; IV. rendes tanácsulése 1918. dec. 19. 6. pont

az egyetemi tanács is tiltakozását fejezte ki, de az oktatás folytatásához hozzájárult.²¹ Január 10-én ismét megerősítették az előbbieket, azzal kiegészítve, hogy az egyetemi hallgatók nem vesznek részt a csehszlovák állam elleni mozgalmakban.²²

Zoch az egyetemet is meghívta a városi bevonulási ünnepségre, amit az egyetem tanácsa elutasított.²³ (5–6. képek) A kormánybiztos válaszul bezáratta az egyetemet, a tanárokat rendőri felügyelet alá helyezte, többüket Pozsonyon kívülre internálta, az egyetem tanácsa pedig nem tarthatott üléseket.²⁴ Ez tiltakozást váltott ki az egyetemi tanácson túl a városban is, sőt, taktikai okokból Tomáš Garrigue Masaryk elnök is helytelenítette a döntést. A városban eközben a munkásság és a tisztviselők körében február 11–12-én sztrájk tört ki: követeléseik között szerepelt az egyetem megnyitása is. A békés, 10–12 ezer fős tüntetés a cseh csapatok sortüze nyomán több halálos áldozatot követelő incidenssé vált.²⁵ Az egyetem bezárása azonban átmenetinek bizonyult, február 18-án ismét megnyitotta kapuit, márciustól pedig az előadások is megkezdődtek. Jehlicska Ferenc (František Jehlička) személyében cseh-szlovák kormánybiztost neveztek ki az egyetemre.²⁶ Bizonytalan volt, hogy a következő tanévben melyik fakultás fogadhat hallgatókat, miként az is, hogy a gyakorlatilag teljesen magyar nyelven tanuló hallgatóság magyarul folytathatja-e a tanulmányokat. Maga Pozsony városa, de az egyetem vezetése is további erőfeszítéseket próbált tenni a végleges választ várva. Az egyetem Polner rektor vezette küldöttségét május 27-én Masaryk elnök is fogadta. Az elnök megnyugtatta a vezetést, hogy legalábbis egy „átmeneti ideig” fenntartják az intézményt.²⁷ A csehszlovák politikusok jó része azonban nem támogatta ebben, mert féltek egy önálló magyar egyetemben rejlő politikai veszélyektől, másrészt – nem alaptalanul – hivatkoztak az egyetem viszonylagos kiépítetlenségére.

5. kép
A csehszlovák légió bevonulása Pozsonyba
(1919. február 5.)

6. kép
Samuel Zoch zsupán (jobbra) Pozsonyban
(1919. február 4.)

A júliusban megjelent rendelettel, mely egy új cseh és szlovák tannyelvű, négykarú egyetem kiépítését tűzte ki célul, gyakorlatilag megpecsételődött az Erzsébet

²¹ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév V. rendkívüli tanácsülése, 1919. jan. 6. és 8.; POPÉLY 2001. 379.

²² SZABÓ 1940. 30.

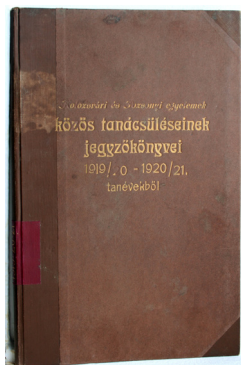
²³ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév V. rendes tanácsülése, 1919. jan. 16. 5. pont

²⁴ ENTZ 1944. 60.

²⁵ SZABÓ 1940. 26–29.

²⁶ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév VI. rendes tanácsülése, 1919. febr. 19. 1. pont

²⁷ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1918/19. tanév VIII. rendkívüli ülése, 1919. jún. 5. 2. pont

7. kép
A menekülni kényszerült pozsonyi és kolozsvári egyetem közös tanácsülési jegyzőkönyveinek kötete

Tudományegyetem sorsa. A várható lépésekről az egyetemet nem értesítették, még 1919 augusztusában is teljes bizonytalanságban voltak az intézmény dolgozói és hallgatói, bár Pozsony városa küldöttségének ekkor még Masaryk korábbi ígéreteinek betartását ígérte.²⁸ 1919. szeptember 21-én azonban megjelentek az új állam képviselői Fenyvessy Béla rektornál, és bejelentették az egyetem teljes átvételét, megkezdve a több napra tervezett átadás-átvételi folyamatot.²⁹ Ezek után a megállapodás szerint csak a jogi kar folytathatta a munkát az 1921/22-es tanév végéig, azonban az új egyetem jogi karának felállításáról szóló rendelet csak 1921 júliusának végéig engedélyezte a működést. Az oktatók kérelmezheték átvételüket *nyugállományba* való helyezésükkel. Az új hatalom a Pozsonyban maradt oktatók munkáját a professzorok letartóztatásával, illetve lakásainak rekvirálásával is lehetetlenné tette.³⁰ 1921 őszén megindult az oktatás az új egyetem bölcsészettudományi karán, és ezzel az új hatalom szemében „feleslegessé” vált egy másik, gyakorlatilag teljesen magyar kar. A felháborodás a magyar joghallgatókat arra készítette, hogy Masaryk elnökhöz forduljanak, aki szeptember 15-én fogadta is a küldöttséget, de érdemi lépést ő sem kezdeményezett a megállapodás fenntartására.³¹

A három kar oktatói és hallgatói több hullámban menekültek Budapestre. A magyar kormány 1920. február 24-én arról határozott, hogy a menekülni kényszerülő pozsonyi és kolozsvári egyetem, ideiglenesen együttműködve, Budapesten folytatja munkáját. A két intézmény együttműködését jelzi, hogy működésük megszervezésére közös tanácsüléseket tartottak.³² (7. kép) A pozsonyi intézményt szívesen befogadta volna Pécs mellett Győr, Veszprém, Keszthely és Szombathely is, a debreceni tudományegyetem pedig az orvosi kar integrálására tett javaslatot. A döntés során fontos szempont volt, hogy a városok mit tudnak vagy akarnak felajánlani az egyetem javára. Végül 1921 júniusában a néhány soros 1921. évi XXV. törvény az alábbi módon rendelkezett:

„1. § Székhelyüknek a trianoni béke következtében történt elvesztése miatt az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetem ideiglenesen Szegeden, az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel felállított pozsonyi m. kir. Erzsébet királyné-tudományegyetem pedig ideiglenesen Pécsen nyer elhelyezést.”

A budapesti munka a működés minimális feltételeinek megteremtésével kezdődhetett meg. Az orvosi kar az első pesti tanévben nem is működött. A város egyes kórházain kívül az Állatorvosi Főiskola fogadta be az elméleti intézeteket, ezen felül a Szent Rókus kórház (8. kép), a Zita Kórház és a Fehér Kereszt Kórház lettek a gyakorlati oktatás helyszínei. Pozsonyban maradt az orvoskar és az épp szerveződő klinikák berendezéseinek nagy része. 1919 októberében a könyvtárat is át kellett adni a csehszlovák államnak.

²⁸ POPÉLY 2001. 388.

²⁹ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1919/20. tanév I. rendkívüli folytatólagos ülése 1919. aug. 29. 3–5. pontok

³⁰ BENKE 2000. 82.

³¹ POPÉLY 2001. 393.

³² SZTANA-KOVÁCS 2014. 16., 56–59.

8. kép

Az orvoskar egyes egységeinek átmenetileg helyet biztosító budapesti Szent Rókus Kórház

zeti megoszlását tekintve majdnem 60 százalékuk zsidó vallású, ami miatt az egyetemet több támadás is érte.³⁴

A budapesti átmeneti tartózkodás idején, 1922 márciusában kötötték meg az Evangélikus Egyházzal azt a megállapodást, amely révén az egyetem négykarúvá fejlődött.³⁵ A katolikus hittudományi kar ugyanekkor felmerült felállítása sikertelen maradt.³⁶ Jelképes és fájdalmas döntés volt az egyetem nevéből a *pozsonyi* szó elhagyása.³⁷ Az egyetem vezetői (és a kultúr- és oktatáspolitikai irányítói) számára a működés fenntartása mellett már a fő feladat a pécsi elhelyezés megszervezése volt.

A szerencsétlen csillagzat alatt született Erzsébet Tudományegyetem bő első évtizede után Pécsen gyakorlatilag nulláról, sok ideiglenes megoldás által kellett megteremteni az oktató és gyógyító munka tárgyi feltételeit. Ennek nyomai az elmúlt 90 év kampányszerű központi támogatása és az általános alulfinanszírozás miatt máig megtalálhatók a város egyetemén. Ennek bemutatása azonban már túlmutat tanulmányunk keretein.

9. kép

A budai Paedagogium épülete, a bölcsészkar budapesti ideiglenes székhelye

³³ Fontos leszögezni, hogy a Pécsi Püspöki Joglyceumnak szellemi örököse, de nem jogutóda az egyetem illetve a pécsi jogi kar.

³⁴ LENGVÁRI–POHÁNKA 2011. 52–54.

³⁵ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1921/22. tanév X. rendes ülése, 1922. jún. 21. 12. pont

³⁶ Hanuy Ferenc, a Pázmány Péter Tudományegyetem prorektora levelének ismertetése a Katolikus Teológiai Fakultás szervezése ügyében: PTE EL VIII. 1. a. ETE 1921/22. tanév V. rendes ülése, 1922. jan. 25. 5. pont

³⁷ PTE EL VIII. 1. a. ETE 1921/22. tanévi I. rendes tanácsülése, 1921. szept. 13. 14. pont; POLYÁK 2014.

Az egyetem vezetői a pozsonyi és budapesti években

Rektorok

Falcsik Dezső	1914–1915
Polner Ödön	1915–1916
Kérészy Zoltán	1916–1917
Finkey Ferenc	1917–1918
Polner Ödön	1918–1919
Fenyvessy Béla	1919–1920
Lukinich Imre	1920–1921
Heim Pál	1921–1922
Kérészy Zoltán	1922–1923

Dékánok

Jog- és Államtudományi Kar

Falcsik Dezső	1914–1915
Polner Ödön	1915–1916
Kérészy Zoltán	1916–1917
Finkey Ferenc és Kérészy Zoltán	1917–1918
Kováts Ferenc	1918–1919
Kiss Albert	1919–1920
Bozóky Géza	1920–1921
Kérészy Zoltán	1921–1922
Falcsik Dezső	1922–1923

Orvostudományi Kar

Pekár Mihály	1917–1919
Pekár Mihály	1919–1921
Entz Béla	1921–1922
Pekár Mihály	1922–1923

Bölcsészettudományi Kar

Kornis Gyula	1917–1918
Hodinka Antal	1918–1919
Prinz Gyula	1919–1920
Vári Rezső	1920–1921
Gyomlay Gyula	1921–1922
Császár Elemér	1922–1923

KÉPJEGYZÉK

1. kép MUDRÁK–KIRÁLY 2012. 50–51.
2. kép GOLL 1916. melléklet
3. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
4. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
5. kép (<http://tortenelemportal.hu/2010/02/a-verbe-fojtott-1919-es-pozsonyi-nepgyules/>) [2014.03.01.]
6. kép (<http://tortenelemportal.hu/2010/02/a-verbe-fojtott-1919-es-pozsonyi-nepgyules/>) [2014.03.01.]
7. kép PTE Egyetemi Levéltár
8. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
9. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény

FORRÁSOK

- PTE EL Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár, Pécs
VIII. 1. a. A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem iratai. A Rektori Hivatal iratai.

IRODALOM

- BENKE 2000 BENKE József: *Egyetemünk története*. Pécs, 2000.
- ENTZ 1944 ENTZ Béla: Az Erzsébet Tudományegyetem és Pekár Mihály. In: *Pekár Mihály 1871–1941 emlékezete*. [Szerk. nélkül.] (A Kis Akadémia Könyvtára 62.) Budapest, 1944. 35–142.
- FELKAI 2000 FELKAI László: Gróf Zichy János, a kultuszminiszter. *Magyar Pedagógia* 100. (2000):1. 53–58.
- FELKAI 2003 FELKAI László: A jogalkotó kultuszminiszter Jankovich Béla. *Magyar Pedagógia* 103. (2003):1. 105–117.
- GOLL 1916 GOLL Elemér: *Pozsonyi Magyar Királyi Tudományegyetem elhelyezése*. Budapest, 1916.
- KÉKES SZABÓ 1996 KÉKES SZABÓ Mihály: Klebelsberg Kuno egyetempolitikai törekvéseinek főbb jellemzői. *Magyar Pedagógia* 96. (1996):3. 253–260.
- LENGVÁRI–POHÁNKA 2011 LENGVÁRI István – POHÁNKA Éva: A pozsonyi, majd pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem. In: FEDELES Tamás – LENGVÁRI István – POHÁNKA Éva – POLYÁK Petra: *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. Pécs, 2011. 49–83.

- LENGVÁRI (kézirat) LENGVÁRI István: „Édes Doctorka!” Pekár Mihály korai évei. [Kézirat]
- LUKINICH 1933 LUKINICH Imre: *Az egyetem alapításának története*. Pécs, 1933.
- MUDRÁK–KIRÁLY 2012 MUDRÁK József – KIRÁLY Sándor: A megalakulástól az egyetem szétdarabolásáig (1914–1949/50): Felépítés, működés, tudományos munka. In: OROSZ István – ifj. BARTA János: *A Debreceni Egyetem története 1912–2012*. Debrecen, 2012. 57–114.
- ORMOS 1984 ORMOS Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, 1984.
- POLYÁK 2014 POLYÁK Petra: Az Erzsébet Tudományegyetem névváltozatai. *Per Aspera Ad Astra* 1. (2014):1. 115–137.
- P. SZABÓ 2011 P. SZABÓ Béla: Az 1912. évi XXXVI. törvény cikk „a debreceni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetem felállításáról” szövege és miniszteri indoklása. *Gerundium* 2. (2011):1-2. (http://gerundium.lib.unideb.hu/index.php?oldal=cikkadatok&folyoirat_szam=MMXI+vol.+II.+nr.+1-2&cikk_id=156) [2014.03.02.]
- POPÉLY 2001 POPÉLY Gyula: A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem végnapjai az impériumváltás után. In: *A Kárpát-medence vonzásában. Tanulmányok Polányi Imre emlékére*. Szerk. FISCHER Ferenc – HEGEDŰS Katalin – VONYÓ József Pécs, 2001. 379–394.
- SZABÓ 1940 SZABÓ Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága*. Pécs, 1940.
- SZTANA-KOVÁCS 2014 *A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Egyetemi Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyveinek napirendi pontjai 1914–1943*. Szerk., összeáll. SZTANA-KOVÁCS Adrienn. (PTE Egyetemi Levéltár kiadványai 3.) Pécs, 2014.

**The Foundation of the Erzsébet University,
the History of Pozsony and Budapest Years**
by István Lengvári

(Summary)

This paper presents the events before the foundation period and the creation of the new law concerning the new universities of Pozsony and Debrecen in 1912. The author describes the first years of the Erzsébet University of Pozsony based on archival sources. The implementation of the plans were roughly destroyed by the events of the First World War and the university was forced to flee to Budapest. There it collaborated with the University Kolozsvár and found temporary operational space before it moved to Pécs in 1923.